

*Álom és emésztés:
Antonio Gazio a testi és lelki folyamatok összefüggéseiről*

Antonio Gazio padovai orvos könyve az alvás és az emésztés kapcsolatáról 1539-ben jelent meg Bázelen Petrus műhelyében, a 11. századi orvos, Constantinus Africanus *Operum reliqua* című művének a kiegészítéseként.¹ A nem túl alaposan összeállított kiadást, amely *Antonius Gazio*ként következetesen hibás szerzői nevet ad meg és a *De somno ac eius necessitate, quidque faciat ad bonam digestionem* címet kapta, valószínűleg valamelyik korábbi lyoni edícióból másolta a kiadó.² A tanulmányban először a szerzőről ejtek pár szót, aztán az alvás, az álmok és az emésztés összefüggéseit foglalom össze, végül kitérek az álmok egy különleges változatának, a szexuális álmoknak az emésztésre gyakorolt jótékony hatására.

Antonio Gazio vagy Antonius Gazius életéről meglehetősen homályos és ellentmondásos információink vannak.³ A *Dizionario Biografico degli Italiani*-ban sem szerepel, pedig igen termékeny szerzőről van szó: körülbelül harminc teológiai-filozófiai, kilenc asztrológiai és tizenegy orvosi munkájáról lehet tudni, azonban ezek – kilenc orvosi munkáját leszámítva – kéziratban maradtak.⁴ A Thurzó-család több tagjával és Bakócz Tamással is dokumentálhatóan jó kapcsolatokat ápolt.⁵ Valószínűleg valamikor 1501 és 1508 között

¹ Constantinus AFRICANUS, *Summi in omni philosophia viri Constantini Africani Medici operum reliqua, hactenus desiderata* [...], Basileae, H. Petrus, 1539 (VD16 C 4940).

² Antonio GAZIO, *De somno ac eius necessitate, quidque faciat ad bonam digestionem* (VD16 G 568) = AFRICANUS, *i. m.*, 347–361.

³ Életrajzában biztos pont 1528. szeptember 3-ai padovai halála, azonban születésének idejét 1448 és 1469 közé szokták tenni. Pictorius szerint Gazio, könyvének kiadásakor 43 éves volt, tehát 1448-ban született. Georg PICTORIUS, *Antonii Gazionis Vita = Regulae universales curationis morborum* [...], Basileae, Petri, 1565 (VD16 A 3657), 104. Valószínűbb Apostolo Zeno 1461. december 10-i dátuma. Apostolo ZENO, *Lettere*, Venezia, Sansoni, I, 1785, 232. Ezt az adatot erősíti Gessner katalógusa is, ami szerint – talán Symphorien Champier-ra hivatkozva – Gazio 1504-ben 43 éves volt. Conrad GESSNER, *Bibliotheca universalis, sive catalogus omnium scriptorum locupletissimus, in tribus linguis, Latina, Graeca et Hebraica* [...]. Tiguri, Froschovenerus, 1545, 58^r. Ugyanakkor a *Corona florida* elején azt írja, hogy még nem volt 28 éves, amikor összeállította a könyvét: „Dicent forsitan et alii contra me si tibi sic agendum videbatur debebas saltem in senectute componere et non in tam juvenili aetate cum pro certo sciamus quod nondum octavum et vigesimum annum adeptus sis.” Antonio GAZIO, *Corona florida medicinae sive de conservatione sanitatis*. Venice, Johannes & Gregorius de Gregoriis, 1491 (GW 10563), a^r. A kolofonból azt is megtudhatjuk, hogy 1490. augusztus 12-én fejezte be, tehát ezek alapján a születését 1463. augusztus 12. és december 10. között kellene keresnünk. Ha viszont Zenónak van igaza, akkor Gazio szavait az életkoráról nem a mű befejezéséhez kell viszonyítani, és akkor pár hónappal 1489 december 10-e előtt kellett volna belekezdenie a *Corona*-ba.

⁴ Rövid versét a köszvényről 1580-ban adták ki egy orvosi könyvben: „Ocia grossa, motus, somnus, legumina, fructus, / Frigida, radices, balnea, vina, venus, / Crapula difficilem pedibus fecere podagram, / Quae non ieiunos affligit ipsa viros. / Esurias igitur, sitias, vigilesque, labores, / Et fugere inprimis noxia cuncta velis. / Evome nonnunquam, et ventrem subducito plenum, / Si sit necesse, et sic bene tutus eris.” *Carmen podagricum* = Anton SCHNEEBERGER, *Medicamentorum facile parabilium adversus omnis generis articularum dolores enumeration*, Francofurti, Wechel, 1580 (VD16 ZV 13965), 157.

⁵ RÉCSEY Viktor, *Gazius Antal humanista írónak egy kiadatlan kézíratos munkája, melyet Thurzó Zsigmond váradi püspöknek ajánlott* = *Analecta recentiora ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*, szerk. Stephanus HEGEDÜS, Bp., 1906, 128.

már híres orvosként tartózkodott Magyarországon, talán II. Ulászló szolgálatában. Thurzó János hívására 1507-ben, esetleg 1508-ban Krakkóba érkezett, ahol jó híret tovább növelve, meggyógyította az állítólag halálosan beteg lengyel királyt, I. Zsigmondot.⁶ Talán már 1508-ban visszatért Magyarországra, de két kéziratának saját kezű bejegyzései alapján biztos, hogy 1511 novemberében Budán találjuk.⁷ Hogy pontosan meddig maradt Magyarországon, nem tudjuk, de nem lehetetlen, hogy II. Ulászló 1516-ban bekövetkezett halála után távozott az országból, mert 1520-ban már Nürnbergben bukkant fel.⁸

Az alvásról szóló kilencfejezetnyi munkája a nagy sikerű *Corona florida medicinae sive de conservacione sanitatis*-ből lett kiemelve, amely 1491 és 1548 között kilenc kiadást ért meg.⁹ A 300 fejezetből álló mű valójában egy orvosi florilégium-kézikönyv, amely a „természetes és szükséges halál elodázásának és az élet meghosszabbításának” lehetőségét kínálja egyszerű, hétköznapi, gyakorlati módszerekkel, miközben ezeket a saját, szakszerűnek szánt életviteli tanácsait megfelelő auktorok bőséges idézeteivel is alátámasztja. A könyv elején Gazio epikus invokációban a múzsák helyett szenteket és híres, főleg arab és perzsa orvosokat hív segítségül. Majd a következő fejezetben ideillő humanista szerénykedéssel kér bocsánatot egyrészt amiatt, hogy művét híres szerzők forrásmegjelöléssel ellátott szó szerinti idézeteiből kompilálta, másrészt pedig, hogy ezt oly fiatalon, 27 évesen tette. Könyvét a 3. fejezetben olyan „koszorúnak” nevezi, amelyet orvosok, filozófusok, egyházi emberek és költők műveiből mint színes és gyönyörű kis virágokból sok fáradozással és izzadsággal font egybe.

A könyv legnagyobb részét táplálkozási tanácsok töltik ki, amelyek listaszerűen részletezik az ételek, azon belül is a húsok, zöldségek, gyümölcsök, tejtermékek és italok fajtáit, miközben kitér például a fürdésre, az alvásról és a testmozgásra, és nem feledkezik meg a közönsülésről sem. Ezekben a leírásokban keverednek egymással a tudományos és praktikus szempontok. Például a húsok – halak, emlősök, madarak, vízimadarak – részletes, racionális kategorizálása, elkészítésüknek mikéntje, és egészségünkre való hatásai után szinte morbid, anatómiai elemzését adja a testrészeknek, mint ételeknek. Ezekben a fejezetekben először tudományos szempontok szerinti rövid leírását nyújtja az adott testrésznek (az agynak, szemnek, emlőknek, gyomornak, méhnek, heréknek stb.), aztán ugyanennek az elfogyasztott testrésznek a fiziológiai – például a nedvháztartásunkra való – hatásait vizsgálja. Szerzőnk egyáltalán nem tűnik finnyásnak és csupán az elfogyasztható testrészek jótékony hatásaira vagy épp az ezzel kapcsolatos egészségügyi kockázatokra hívja fel a figyelmet. Azonban mindemellett megjegyzendő, hogy az sem teljesen lényegtelen, milyen ízűnek érezzük például az elfogyasztott agyat, vagy gyomrot, mivel Gazio külön fejezetekben tér ki az ízekre és az ízekhez kapcsolódó diagnózisokra is.

⁶ *Uo.*, 125–132.

⁷ Velence, Biblioteca Nazionale Marciana, ms. Lat. VIII, 89, fol. 22; Lat. III, 7 [2268], cap. 30.

⁸ Marciana, ms. Lat. VIII, 89, fol. 307.

⁹ 1491 után: *Corona florida medicinae sive de conservacione sanitatis*, Lyon, s. n., 1503; *Ua.*, Lyon, de Villiers, Trot, 1514; *Ua.*, Lyon, Bevilaqua, Trot, 1516; *Ua.*, Lyon, Bevilaqua, 1517; *Ua.*, Lyon, Myt, Gabiano, 1534; *Ua.*, Lyon, Crespin, Gabiano, 1538; *Ua.*, Lyon, Flajollet, Giunta, 1541; *Ua.*, Lyon, Giunta, 1548.

Tehát az 1539-es bázeli kiadásból nem látszik, hogy ez a *Corona florida* 262–270. fejezetének különálló műként való kinyomtatása,¹⁰ és hogy ezeket a fejezeteket eredetileg kb. 220 fejezetnyi étel- és italfelsorolás előzi meg. A most tárgyalandó kilenc fejezet eredetileg nem más, mint ennek a 220 fejezetnyi ételnek a megemésztése. Itt ugyanis a jó emésztést elősegítő alvásról és az emésztéssel kapcsolatos álmokról értekeznek, miközben arra is kitér, hogy egészségünk megőrzése érdekében – úgy általában – mikre kell figyelni az alvással és az álmainkkal kapcsolatban. A *Corona florida* fejezeteinek az elején Gazio igyekszik mondanivalóját tömören és praktikusán, a lehető legkevesebb mondatban összefoglalni, majd ezt költők, orvosok és filozófusok idézeteivel alátámasztani. Lényegre törő tartalomjegyzék is segíti az olvasót, így ha például arra kíváncsi valaki, mire jó az alvás, vagy miért nem egészséges a pávahús, akkor nem kell fásasztania magát az idevonatkozó teljes fejezettel, hanem elég, ha az első mondatot elolvassa. Ebből aztán az érdeklődő megtudhatja, hogy az alvás a jó emésztés egyik oka, vagy hogy a pávahús nem csak nehezen emészthető, hanem még melankolikussá is teszi az embert.

Az alvással kapcsolatban Gazio először azt tárgyalja, hogy mi is az, aztán azt, hogy mi az oka, és végül részletesen kitér a hasznára is. Mivel itt alapvetően Galénosra, az arisztotelési korpusz három művére, a *De somno et vigiliára*, a *De somniis*re és a *De divinatione per somnumra*, valamint az arab Arisztotelés-kommentátorokra (Avicennára és Averroësre) támaszkodik, különösebben izgalmas vagy új dolgot nem tudhatunk meg tőle. Röviden összefoglalva a következőket állítja: A mérsékelt mennyiségű alvás a test, különösen az emésztés és a lélek hasznára válik, míg a túl sok alvás nagyon káros a szervezetre. A sok alvástól sápadtak leszünk, és a megnövekedett nyálka miatt csökken a természetes hőmérsékletünk, miközben a felhalmozódott nedvességtől ellágyul a testünk, apadnak a vágyaink és elnehezedik a fejünk. Kifejezetten ártalmas a nappali alvás, habár ezzel kapcsolatban az évszakoktól függően valamennyire megengedő. Ha muszáj nappal aludnunk, akkor azt semmiképp se tegyük evés után egy óráig, mert ilyenkor gyengül a látásunk, romlik a memóriánk, sőt ez roncsolja a lépet, és reumát, fekélyeket, gyakori lázat okoz. Emellett Gazio az arab, perzsa szaktekintélyekkel szemben a 7. századi bizánci orvost, Paulos Aiginítést is idézi, aki szerint ebéd után azért lehet aludni egy órácskát, de előtte mindenképp sétáljunk.

A könyvet olvasva tényleg komoly félelmek születhettek az olvasóban, ha mindezek után az 5. (266.) fejezethez ért, amelyben Gazio azt vizsgálja, hogy milyen pózban kell egészségesen aludni. A kérdés megválaszolására a szerző sem vállalkozik, mert ezzel kapcsolatban vannak ugyan általános érvényű egészségügyi normái és kritériumai, mégis inkább azt tanácsolja: az lesz a legjobb, ha saját kezelőorvosunk segítségét kérjük. Mivel úgy tűnik, hogy a rosszul megválasztott alvási pozitúrák végzetes hatással lehetnek az ember egészségére, megpróbálom röviden összefoglalni mindazt, amit tudnunk kell ezekről a testhelyzetekről.

Az alvás mikéntjével kapcsolatban Arisztotelés, Avicenna és al-Razi is nagyjából megegyező véleményen vannak. Egyáltalán nem mindegy, hogy ferdén, háton vagy hason,

¹⁰ Ezentúl zárójelben magában, vagy a zárójelben másodikként adom meg a *Corona florida* eredeti fejezet-számozását.

jobb- vagy baloldalunkon alszunk. Ha például valaki gyomorbajos, akkor az a bal oldalán aludjon, ha viszont valakinek a májával van probléma, akkor feltétlenül kerülje, hogy a jobb oldalára forduljon. Az a legjobb, ha magas vánkost használunk és a jobb oldalunkon próbálunk meg elaludni, majd a bal oldalunkon alusszuk át az éjszaka nagy részét. Aristotelésre hivatkozva Gazio még egy kicsit bonyolítja a helyzetet, amikor azt írja, hogy az elalvás kezdetén – mielőtt a bal oldalunkra fordulnánk – semmiképp se aludjunk egy óránál többet a jobb oldalunkon. Al-Razi viszont úgy gondolja, hogy esetleg visszafordulhatunk az alvás vége felé, hajnalban a jobb oldalra, azonban – ha nem szeretnénk rosszat az emésztésünknek és nem szeretnénk különféle betegségek kialakulását elősegíteni – akkor mindenképp kerüljük a gyakori forgolódást és egy éjszaka alatt maximum háromszor változtassunk az alvási pozíciókon. Mindemellett, ha úgy érezzük, sokat ettünk, akkor mégis csak jobb, ha a bal oldalunkon alszunk el, mert ez jobb az emésztésnek. Sőt, Avicenna szerint ennek a hatásfokát még javíthatjuk is, ha jól betakarózva a hasunkon kezdjük az alvást, és csak aztán fordulunk a bal oldalunkra. Ugyanakkor a háton alvás különösen veszélyes lehet: rémálmokat, megtéboylulást (*phrenesis*), gutaütést, epilepsziát, tüdőhurutot, vagy jobb esetben csupán az agy memóriáért felelős részére nyomást gyakorolva, memóriazavarokat okozhat.¹¹ Sőt – mivel a fiánál és sok felnőttnél is tapasztalta már – Gazio biztosan tudja, hogy *incubus* is jelentkezhet.¹² Ez egyrészt olyan zavaros, az elalvás korai szakaszában megjelenő rémes vízió, amely során úgy érezzük, mintha mázsás teher szorítaná ki a levegőt a mellkasunkból, másrészt pedig ehhez kapcsolódva az a mitikus démoni lény, amely az alvó embert – álmában ráfekve – szexuálisan zaklatja, és ami idővel a test legyengüléséhez és mindenféle megbetegedéshez vezethet.¹³ Ezek után tehát egyáltalán nem meglepő, hogy a biztonságos alvás érdekében inkább orvoshoz irányítja Gazio az olvasót.

Azonban – ha tovább lapozott – az alvás pozícióin kívül az álmai miatt is elkezdhetett nyugtalankodni az egészségéért aggódó olvasó. Gazio az álmokat nem a platonikus macrobiusi felosztás, hanem az arisztotelianus álomelmélet szerint kezeli, amely az álmokat inkább fiziológiai-pszichológiai jelenségeknek tekinti, tehát sok esetben figyelmeztetnek is valamire (Cap. 7; 268). Avicenna *De animájára* (IV.2) hivatkozva háromféle álmot különböztet meg egymástól: 1) természetes álmom (*somnium naturale*), amely a nedvek egyensúlyának felbomlásából keletkezik, 2) a lélekből fakadó álmom (*somnium animale*), amelyet az ébren lévő lélek benyomásai, aggodalmai, vágyai hoznak létre, 3) az égi vagy isteni álmom (*somnium coeleste seu divinum*), amelyet Isten küld az álmodónak. A *somnium naturale* a test, míg a *somnium animale* a lélek aktuális állapotát, sok esetben problémáit jelzi. Attól azonban nem kell félnünk, hogy bármit is megjósolnának a jövőnkkel kapcsolatban. Ezek a fajta

¹¹ Lásd ehhez: Steven F. KRUGER, *Dreaming in the Middle Ages*, Cambridge – New York, Cambridge University Press, 1992, 83–122.

¹² Cap. 5 (266): „Ecce igitur quam grande periculum fit dormire super dorsum, et causa multarum infirmitatum, et incubi praecipue saepe numero ex tali decubitu provenientis, ut certissima scio experientia, quod mihi puero ex tali causa, sicut et adultis pluribus accidit.”

¹³ Például a *Malleus maleficarum* még nem tud arról, hogy a sokkal bonyolultabb ördögűzés és gyónás helyett talán elég lenne csupán a bal oldalunkra fordulni (2.2.1).

isteni álmok nagyon ritkák, és habár ezt Gazio nem említi, Aristotelés szerint (*De divinatione per somnum*, 463b–464a) csak az alacsonyabb rendű szellemi képességekkel megáldott embereknél fordulnak elő.

Ha felborul a test nedvháztartása, akkor ez – még ha észrevétlenül is – de kihatással van a lélekre, amely álmokképekkel üzen, és így szerencsére még időben kikúrálhatók a késülőbetegségek. A nedvek arányainak nincsen semmiféle meghatározott, normatív állandója, így hát az egészséges arányok egyénenként teljesen különbözőek lehetnek. Épp az álmaink azok a finom, személyre szabott műszerek, amelyek saját, aktuális állapotunkra figyelmeztetnek. Sajnos Gazio ezen a ponton ismét cserben hagyja az egészségéért küzdő olvasót, hiszen e műszer leolvasása különféle interpretációs problémákat vet fel. Hogyan értelmezzük ezeket az álmokat? A lehető legpontosabb diagnózishoz milyen paraméterek szerint, és mennyire mélyen kell egy álmot megértenünk?

Habár az álmok megfejtését is jobb, ha szakértőkre bízuk, azért – a biztonság kedvéért – Gazio felvázolja az álmokkal kapcsolatos nedvkórtani közhelyeket (Cap. 8; 269). Ha álmunkban vér ömlik a testünkbe, vagy vérben úszunk, esetleg sok vörös dolgot látunk, vagy házasságot, vihart, édes ételt, akkor biztos, hogy túl sok a szervezetünkben a levegő nedve: a vér. Ha viszont folyót, tengert, havat, jeget vagy esőt látunk, akkor a víz eleméhez kapcsolódó nyálka szintje emelkedett meg túlságosan a testünkben. A kolerikus álmok a tűz eleméhez tartozó epe túltengését jelzik, ilyenkor tűzzel, sárga zászlókkal, hőséggel és meleg fürdővel álmodunk, de az is lehet, hogy mindent sárgának látunk. A melankolikus álmok a földi elem, a fekete epe mennyiségének megnövekedését mutatják, ilyenkor füstöt, ködöt, mélységet és sötétséget látunk, miközben félünk és rettegünk az álmunkban. Ha repülünk a föld felszíne fölött, és úgy csapunk le álmunkban, mint valami ölyv, akkor túlságosan kiszáradtunk. A bűzlő sár valami fekélyre utal a testben. A jó illat viszont a nedvek arányának egyensúlyára utal. Légzési nehézséget jelent, ha szűk helyen vagy lyukon próbálunk átmászni. Gazio nem felejt el arra is figyelmeztetni minket, hogy ha sokszor látjuk ugyanazt az álmot, akkor mindenképp konzultáljunk egy megfelelő orvossal.

Az emésztés problémáira utaló álomszimbólummal nem találkoztam Gaziónál, azonban ezek szorosan kötődnek egymáshoz. Az emésztésre és úgy általában a test egészségére az erős érzelmek különösen kártékony hatással lehetnek. Ezekről mint a „lélek accidenseitől” (*ab accidentibus animae*) különösen evés után kell óvakodnunk. Habár ezzel kapcsolatban Gazio Galénosra, Haly Abbasra (Masoudi) és Avicennára hivatkozik, mindez Aristotelésre vezethető vissza (főleg *De anima*, 403a–b), aki szerint az érzékszervekkel bíró lélek benyomásai nem tartoznak esszenciálisan a lélekhez, mivel ezek csupán a lélek testtel való kapcsolata miatt jönnek létre. A testtől megszabaduló lélek az érzékszervi tapasztalatokból létrejövő accidentális benyomásokat, indulatokat és érzelmeket, mint amilyen a harag, félelem, düh, irigység, öröm stb. is maga mögött hagyja végül.

A fentebb említett álmofajta, a *somnium animale* épp az ébren lévő lélek zavaros benyomásaiból és érzelmeiből, vagyis a lélek accidenseiből táplálkozik. A lélek indulatai, vagy a nedvháztartás felborulása közvetlenül kihatnak az emésztésre is, így a felmerülő emésztési problémák egyszerre jelentkeznek az ezt jelző álmokkal. Az álmok tehát nem okai,

hanem csak jelei a rossz emésztésnek, azonban a rossz emésztés már okozhat rossz álmokat is. Gazio Galénosra hivatkozva azt állítja, hogy a legrosszabb rémálmaink a rossz emésztés és a gyomorban összegyűlő rossz nedvek miatt keletkeznek (Cap. 8; 269). Ezért van az, hogy tisztábbak az álmaink reggel, ébredés előtt, mert addigra már meg van emésztve minden gyomorba került táplálék. Ennek a tudományos magyarázata az, hogy a gyomorból felszálló gőzök, kipárolgások a *virtus animalisra* hatást gyakorolva, zavart okozhatnak az agyműködésben. A lélek accidensei viszont a gyomor helyett a szívet zaklatják fel, ami miatt az innen felszálló gőzök hasonló hatást váltanak ki az agyban. Minden neves auctor mellett Gazio sem véletlenül tiltja, hogy rögtön evés után lefeküdjünk aludni. Az emésztés miatti rémálmok ugyanis a lelket is meggyötrik, ami miatt a zaklatott szív további nyomást gyakorol az agyra és így még rosszabb álmok törnek ránk, vagy – miként már utaltunk rá – akár *incubus* is jelentkezhet.

Ezekkel a kipárolgásokkal és az álmokkal kapcsolatban érdemes kitérni egy pillanatra a *Corona florida* testmozgással és azon belül is a közösüléssel foglalkozó (Cap. 32–39) nyolc fejezetnyi részére (érdekes, hogy ezt különösen fontosnak találta a váradi püspöknek, Thurzó Zsigmondnak ajánlott egészségmegőrző művében is, ahogy – id. Filippo Beroaldo Bakócznak dedikált *Symbola Pythagorae*a alapján ítélve – feltételezhetően a Bakócz Tamásnak ajánlott elveszett művéből sem hagyta ki).¹⁴ A 33. fejezetben sok minden érdekesség mellett a *furor* vagy *mania* fiziológiai okát is megtudhatjuk, amely – habár ez nagyon távol áll a platonikusok isteni megszállottságának ajándékától – tulajdonképpen a ficinói szerelmi furor kialakulásának tudományos megközelítéseként is olvasható. Gazio ugyanis főként Haly Rodoa¹⁵ hivatkozva azt állítja, hogy – akárcsak a gyomor és a szív esetén – a *mania* is hasonló kipárolgásból, vagyis a felhalmozódott spermából mint valami vipera-méregből keletkezik az agyban (*ex vaporibus spermatis ad cerebrum ascendentibus*). Innentől kezdve pedig nem kell túl sok fantázia ahhoz, hogy mindezt összekössük az *amor ascendentis*szel, és úgy általában a szerelmi költészettel.¹⁶ Habár terjedelmi okok miatt nem térhetek ki erre részletesebben, mégis muszáj megemlítenem az álmok egyik fajtáját, amelyet a felzaklatott lélek egyik accidente vagyis a *furor* válthat ki, mert talán ez az egyetlen olyan álomfajta, amely gyógyító hatásúként, közvetlenül is kihathat az emésztésre.

Gazio könyvének 33. fejezetéből úgy tűnik, hogy a fentebb említett spermiumtúltengés az egyik legártalmasabb állapot, amely egyszerre több fronton is támadást indíthat az ember egészsége ellen, ugyanis kipárolgásai nem csak az agyra, de a gyomorra és a szívre is károsak. Mindez pedig a gyomorban emésztési zavarokhoz, a szívben pedig a korábban említett felindultsághoz és szívproblémákhoz vezethet, amelyeket természetesen rossz álmok formájában jelez is a szervezet. Azonban, ahogy a szomjas ember álmában innivalót, az éhes pedig ennivalót lát, úgy a nőre kitért lélek – jó esetben – nővel mulatja a

¹⁴ RÉCSEY, i. m.; Beroaldo első kiadása: Philippus BEROALDUS, *Symbola Pythagorae a Philippo Beroaldo moraliter explicata*, Bononiae, B. Hectoris, 1503.

¹⁵ Abu'l Hasan Ali ibn Ridwan Al-Misri (988–1061).

¹⁶ Lásd: MOLNÁR Dávid, *A szerelmi költészet fiziológiájáról és patológiájáról Antonio Gazio orvosi könyve alapján*, Kaleidoscope 13(2016), 78–86.

kedvét álmában (Cap. 7; 268). Ha pedig szerencséje van, ez a *pollutio nocturnalis* akár a hasznára is válhat, hiszen ha megszűnik a mag túltengése, akkor se az agyba, se a szívbe, se pedig a gyomorba nem fog felszállni semmiféle kipárolgás. Ettől a fajta jótékony álomtól – legalábbis, ha csupán ez volt a baj oka – végül rendbe jöhet az emésztés is.

Gazio könyvének tehát azokat a fejezeteit adta ki a bázeli kiadó 1539-ben, amelyről úgy gondolták, hogy kiegészítheti Constantinus Africanus orvosi művét, aki csupán egyetlen rövid fejezetet (5.33) szentelt az alvásnak, és az álomról szinte semmit sem írt. Azonban a kiadó, Henricus Petrus sem arra nem vette a fáradságot, hogy a szerző nevét pontosan feltüntesse, sem pedig arra, hogy a töredékes munkából legalább a korábbi fejezetekre való visszautalásokat eltüntesse. A *Corona florida* főleg az egészséges táplálkozással foglalkozik, ezért minden mást ennek és az emésztésnek rendel alá. Így hát az alvásról és az álmokról szóló kilenc fejezet is az emésztésre helyezi a hangsúlyt. És habár az álmok nem okai, hanem csak hírnökei a rossz emésztésnek, egyetlen fajtája – amelyetől amúgy általában óva int a korabeli szakirodalom – vagyis a szexuális vágyakból születő álom mégis gyógyulást hozhat sok mindenre, például a rossz emésztésre is. Habár a lélek egészségének a megőrzése éppoly fontos, mint a testé, Gazio szerint mégis csak nehezebb az orvos dolga, mint a filozófusé, hiszen az orvosnak nem csak a saját, de mások lelki és testi bajaival is törődnie kell, míg a filozófusnak elég, ha csak a saját lelkére ügyel. Ha pedig megbetegszik, úgyis orvoshoz fordul még a filozófus is!